ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 11ης Δεκεμβρίου 2007 *

Στην υπόθεση C-291/05,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Raad van State (Κάτω Χώρες) με απόφαση της 13ης Ιουλίου 2005, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Ιουλίου 2005, στο πλαίσιο της δίκης

Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie

κατά

R. N. G. Eind,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts και Γ. Αρέστη, προέδρους τμήματος, J. N. Cunha Rodrigues (εισηγητή), R. Silva de Lapuerta, K. Schiemann, J. Makarczyk και A. Borg Barthet, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi
γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 6ης Σεπτεμβρίου 2006,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, εκπροσωπούμενος από τον A. van Leeuwen, advocaat,

— η R. Eind, εκπροσωπούμενη από τον R. Ketwaru, advocaat,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις H. G. Sevenster και C. Wissels καθώς και από τον M. de Grave,

— η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Boček,

— η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Jacobsen,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Lumma και τη C. Schulze-Bahr,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Κ. Γεωργιάδη και Κ. Μπόσκοβιτς καθώς και από τη Ζ. Χατζηπαύλου,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την E. O'Neill, επικουρούμενη από την S. Moore, barrister,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους G. Rozet και M. van Beek,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 5ης Ιουλίου 2007,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 18 ΕΚ του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2434/92 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουλίου 1992 (ΕΕ L 245, σ. 1, στο εξής: κανονισμός 1612/68), και την οδηγία 90/364/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με το δικαίωμα διαμονής (ΕΕ L 180, σ. 26).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της R. N. G. Eind, ιθαγένειας του Σουρινάμ, και του Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie (Υπουργού αρμόδιου για ζητήματα σχετικά με τους αλλοδαπούς και την κοινωνική ένταξη) όσον αφορά απόφαση του Staatssecretaris van Justitie (Υφυπουργού Δικαιοσύνης, στο εξής: Υφυπουργός) με την οποία αυτός αρνήθηκε να της χορηγήσει άδεια διαμονής.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68 ορίζει:

«1. Ανεξαρτήτως της ιθαγενείας των, έχουν δικαίωμα εγκαταστάσεως μετά του εργαζομένου υπηκόου ενός κράτους μέλους που απασχολείται στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους τα εξής πρόσωπα:

α) έκαστος των συζύγων και οι κατιόντες τους οι οποίοι έχουν ηλικία κάτω των 21 ετών ή συντηρούνται απ' αυτόν·

[...]»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας 90/364 έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη παρέχουν το δικαίωμα διαμονής στους υπηκόους των κρατών μελών που δεν έχουν αυτό το δικαίωμα βάσει άλλων διατάξεων του κοινοτικού

δικαίου, καθώς και στα μέλη της οικογενείας τους, όπως καθορίζονται στην παράγραφο 2, υπό τον όρο ότι διαθέτουν οι ίδιοι και τα μέλη της οικογενείας τους υγειονομική ασφάλιση που να καλύπτει το σύνολο των κινδύνων στο κράτος μέλος υποδοχής, καθώς και επαρκείς πόρους ώστε να μην επιβαρύνουν, κατά τη διάρκεια της διαμονής τους, το σύστημα κοινωνικής προνοίας του κράτους μέλους υποδοχής.

[...]

2. Δικαίωμα να εγκατασταθούν σε άλλο κράτος μέλος, μαζί με τον κάτοχο του δικαιώματος διαμονής, και δη ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους, έχουν τα ακόλουθα πρόσωπα:

α) ο/η σύζυγός του και οι συντηρούμενοι από αυτόν/αυτήν κατιόντες τους·

[...]»

Η εθνική νομοθεσία

5 Το άρθρο 1, στοιχείο ε΄, του νόμου περί αλλοδαπών (Vreemdelingenwet), της 23ης Νοεμβρίου 2000 (Staatsblad 2000, αριθ. 495), διευκρινίζει ότι ως «κοινοτικοί υπήκοοι» νοούνται:

«1. Οι υπήκοοι των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ενώσεως στους οποίους επιτρέπεται, δυνάμει της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, να εισέλθουν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους και να διαμένουν σ' αυτό·

2. τα μέλη της οικογενείας των αναφερομένων στο σημείο 1 προσώπων τα οποία έχουν την ιθαγένεια τρίτου κράτους και στα οποία επιτρέπεται, κατόπιν αποφάσεως λαμβανομένης κατ' εφαρμογήν της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η είσοδος στο έδαφος κράτους μέλους και η διαμονή τους σ' αυτό [...].»

6 Σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο h, του νόμου περί αλλοδαπών, ως «άδεια διαμονής» νοείται η θεώρηση για παραμονή άνω των τριών μηνών που ζητεί προσωπικά αλλοδαπός από διπλωματική ή προξενική αρχή του Βασιλείου των Κάτω Χωρών στη χώρα καταγωγής ή στη χώρα μόνιμης διαμονής και εκδίδεται από την εν λόγω αρχή.

7 Το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο a, του νόμου περί αλλοδαπών εξουσιοδοτεί τον Υπουργό Δικαιοσύνης να εγκρίνει, να απορρίψει ή να μην εξετάσει την αίτηση άδειας διαμονής ορισμένου χρόνου. Βάσει της παραγράφου 2 του ίδιου άρθρου, η άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου χορηγείται υπό περιορισμούς συνδεόμενους με τον σκοπό για τον οποίο επιτρέπεται η διαμονή.

8 Το άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο a, του νόμου περί αλλοδαπών ορίζει ότι η αίτηση άδειας διαμονής ορισμένου χρόνου μπορεί να απορριφθεί αν ο αλλοδαπός δεν έχει ισχύουσα άδεια διαμονής της οποίας η έκδοση απαγορεύθηκε από σκοπό που αντιστοιχεί με εκείνο της αιτήσεως της άδειας διαμονής.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

9 Τον Φεβρουάριο του 2000, ο R. R. L. Eind, Ολλανδός υπήκοος, μετέβη στο Ηνωμένο Βασίλειο όπου ανεύρε εργασία. Αργότερα, μετέβη εκεί για να τον συναντήσει η θυγατέρα του Rachel, γεννηθείσα το 1989, η οποία αφίχθη απευθείας από το Σουρινάμ.

10 Κατά την απόφαση περί παραπομπής, στις 4 Ιουνίου 2001, οι βρετανικές αρχές ανακοίνωσαν στον R. R. L. Eind ότι είχε το δικαίωμα διαμονής σ' αυτό το κράτος μέλος βάσει του κανονισμού 1612/68. Με έγγραφο της ίδιας ημερομηνίας, ανακοινώθηκε στη θυγατέρα του ότι, ως μέλος της οικογένειας κοινοτικού εργαζομένου, είχε το ίδιο δικαίωμα. Ως εκ τούτου, ο R. R. L. Eind έλαβε άδεια διαμονής ισχύουσα από 6 Ιουνίου 2001 έως τις 6 Ιουνίου 2006.

11 Στις 17 Οκτωβρίου 2001, ο R. R. L. Eind και η θυγατέρα του εισήλθαν στις Κάτω Χώρες. Η τελευταία δήλωσε την είσοδό της στις αστυνομικές αρχές του Άμστερνταμ και ζήτησε την έκδοση άδειας διαμονής βάσει του άρθρου 14 του νόμου περί αλλοδαπών.

12 Ενώπιον της διοικητικής επιτροπής που επιφορτίστηκε να εξετάσει την αίτηση αυτή, ο R. R. L. Eind δήλωσε ότι, από της επιστροφής του στις Κάτω Χώρες, ελάμβανε παροχή κοινωνικής πρόνοιας και ότι δεν είχε εργαστεί ούτε είχε αναζητήσει εργασία διότι ήταν ασθενής. Πάντως, ισχυρίστηκε επίσης ότι είχε μια συνέντευξη με τον Banenmarkt (Γραφείο Εργασίας) με σκοπό την επανένταξή του στην αγορά εργασίας και ότι ανέμενε μια δεύτερη συνέντευξη. Από τον φάκελο της υποθέσεως προκύπτει επίσης ότι ο R. R. L. Eind απολαύει, στις Κάτω Χώρες, ασφαλίσεως ασθενείας.

13 Με απόφαση της 2ας Ιανουαρίου 2002, ο υφυπουργός απέρριψε την αίτηση που υπέβαλε η R. Eind επειδή αυτή δεν είχε προσωρινή άδεια διαμονής. Εξάλλου, η απόφαση αυτή διευκρίνισε ότι στην ενδιαφερόμενη δεν μπορούσε να χορηγηθεί άδεια διαμονής στηριζόμενη στην ιδιότητά της ως μέλους της οικογενείας κοινοτικού υπηκόου. Συγκεκριμένα, καίτοι ο πατέρας της είχε διαμείνει σε κράτος μέλος εκτός του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, δεν άσκησε, κατά την επιστροφή του στο κράτος αυτό, πραγματική και γνήσια δραστηριότητα και δεν ήταν πρόσωπο το οποίο δεν μπορούσε να ασκήσει οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια της Συνθήκης ΕΚ. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, ο R. R. L. Eind δεν μπορούσε πλέον να θεωρηθεί ως κοινοτικός υπήκοος κατά την έννοια του νόμου περί αλλοδαπών.

14 Η διοικητική ένσταση που υπέβαλε η R. Eind κατά της αποφάσεως αυτής απορρίφθηκε με απόφαση του υφυπουργού στις 5 Ιουλίου 2002. Πάντως, με απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2004, το Rechtbank te's-Gravenhage (Πρωτοδικείο της Περιφέρειας της Χάγης), παραπέμποντας στις αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1992, C-370/90, Singh (Συλλογή 1992, σ. I-4265), και της 26ης Φεβρουαρίου 1991, C-292/89, Antonissen (Συλλογή 1991, σ. I-745), ακύρωσε την απόφαση του υφυπουργού της 5ης Ιουλίου 2002 και παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie προκειμένου αυτός να επανεξετάσει τη διοικητική ένσταση.

15 Ο Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Raad van State, το οποίο, θεωρώντας ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν παρέχει μονοσήμαντη απάντηση στη διαφορά της οποίας επιλαμβάνεται, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Έχει το γεγονός ότι υπήκοος τρίτης χώρας χαρακτηρίζεται από το κράτος μέλος υποδοχής ως μέλος της οικογένειας εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου 10 του κανονισμού 1612/68, [...] η δε άδεια διαμονής που έχει χορηγήσει το οικείο κράτος μέλος δεν έχει ακόμη λήξει, ως συνέπεια ότι το κράτος μέλος του οποίου ο εργαζόμενος είναι υπήκοος δεν μπορεί κατά την επιστροφή του εργαζομένου και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο να αρνηθεί σ' αυτόν τον υπήκοο τρίτης χώρας το δικαίωμα εισόδου και διαμονής;

β) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο προηγούμενο ερώτημα, σημαίνει αυτό ότι επιτρέπεται στο κράτος μέλος να κρίνει το ίδιο αν κατά την άφιξη του υπηκόου τρίτης χώρας πληρούνται οι προβλεπόμενες από το εθνικό δίκαιο προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής ή πρέπει το οικείο κράτος μέλος να κρίνει πρώτα αν ο υπήκοος τρίτης χώρας μπορεί ακόμη ως μέλος της οικογένειας του εργαζομένου να αντλεί δικαιώματα από το κοινοτικό δίκαιο;

2) Επηρεάζεται η απάντηση στα ανωτέρω ερωτήματα από το αν ο ανωτέρω υπήκοος τρίτης χώρας, πριν από τη διαμονή στο κράτος μέλος υποδοχής, δεν είχε κανένα, βάσει του εθνικού δικαίου, δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου υπήκοος είναι ο εργαζόμενος;

3) α) Έχει ο υπήκοος τρίτης χώρας, μέλος της οικογένειας εργαζομένου (πατέρα του πρώτου) ο οποίος επιστρέφει από το κράτος μέλος υποδοχής στο κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοος προκειμένου να αναζητήσει εκεί εργασία, δικαίωμα διαμονής στο οικείο κράτος μέλος, και αν ναι, για ποιο χρονικό διάστημα, όταν επιτρέπεται στο κράτος μέλος, του οποίου υπήκοος είναι ο εργαζόμενος (ο πατέρας), να κρίνει το ίδιο αν πληρούνται ήδη οι κατά το κοινοτικό δίκαιο προϋποθέσεις για τη χορήγηση άδειας διαμονής ως μέλους της οικογένειας;

β) Υφίσταται ομοίως αυτό το δικαίωμα, όταν ο πατέρας του υπηκόου τρίτης χώρας δεν ασκεί σ' αυτό το κράτος πραγματική και γνήσια δραστηριότητα και δεν μπορεί ή δεν μπορεί πλέον να χαρακτηριστεί ως αναζητών εργασία, στο πλαίσιο της οδηγίας 90/364 [...] σχετικά με το δικαίωμα διαμονής, δεδομένου και του ότι ο εν λόγω πατέρας λαμβάνει λόγω της ολλανδικής του ιθαγένειας παροχή κοινωνικής πρόνοιας;

4) Ποια σημασία ως προς την απάντηση σ' αυτά τα ερωτήματα πρέπει να αποδοθεί στο γεγονός ότι ο εν λόγω υπήκοος τρίτης χώρας είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, ο οποίος έκανε χρήση του βάσει του άρθρου 18 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δικαιώματός του και επιστρέφει στο κράτος μέλος του οποίου είναι υπήκοος;»

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

16 Με τις γραπτές της παρατηρήσεις και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ανέφερε ότι η άδεια διαμονής που έλαβε η R. Eind σ' αυτό το κράτος μέλος της χορηγήθηκε βάσει του εθνικού δικαίου και όχι βάσει του άρθρου 10 του κανονισμού 1612/68. Η κυβέρνηση αυτή διευκρίνισε ότι μια τέτοια άδεια διαμονής αντικατόπτριζε όχι υποχρέωση του κοινοτικού δικαίου, αλλά μάλλον μια πολιτική επιλογή πραγματοποιηθείσα βάσει της εθνικής νομοθεσίας.

17 Αντιθέτως, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, με έγγραφο της 4ης Ιουνίου 2001, οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου πληροφόρησαν την R. Eind ότι, ως μέλος της οικογενείας κοινοτικού εργαζομένου, είχε το δικαίωμα διαμονής σ' αυτό το κράτος μέλος βάσει του κανονισμού 1612/68.

18 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας του άρθρου 234 ΕΚ, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο, αλλά στο εθνικό δικαστήριο να διαπιστώσει τα πραγματικά περιστατικά που προκάλεσαν τη διαφορά και να συναγάγει εξ αυτών τα αναγκαία συμπεράσματα για την απόφαση που καλείται να εκδώσει (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 16ης Σεπτεμβρίου 1999, C-435/97, WWF κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-5613, σκέψη 32, και της 23ης Οκτωβρίου 2001, C-510/99, Tridon, Συλλογή 2001, σ. I-7777, σκέψη 28).

19 Επομένως, στα ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο πρέπει να δοθούν απαντήσεις εκκινώντας από την προϋπόθεση στην οποία αυτή στηρίχθηκε, δηλαδή ότι η R. Eind διέμεινε στο Ηνωμένο Βασίλειο βάσει του άρθρου 10 του κανονισμού 1612/68.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος στοιχείο α)

20 Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν, σε περίπτωση επιστροφής ενός κοινοτικού εργαζομένου στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, το κοινοτικό δίκαιο επιβάλλει στις αρχές του κράτους αυτού να αναγνωρίσουν στον υπήκοο τρίτου κράτους, μέλος της οικογενείας του εργαζομένου αυτού, το δικαίωμα εισόδου και διαμονής εκ του γεγονότος και μόνον ότι, στο κράτος μέλος όπου ο τελευταίος ασκούσε μισθωτή δραστηριότητα, ο υπήκοος αυτός είχε ισχύουσα άδεια διαμονής, εκδοθείσα βάσει του άρθρου 10 του κανονισμού 1612/68.

21 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού 1612/68, ανεξαρτήτως της ιθαγενείας τους, έχουν δικαίωμα εγκαταστάσεως μετά του εργαζομένου υπηκόου ενός κράτους μέλους που απασχολείται εντός άλλου κράτους μέλους έκαστος των συζύγων και οι κατιόντες τους οι οποίοι έχουν ηλικία κάτω των είκοσι ενός ετών ή συντηρούνται απ' αυτόν.

22 Ειδικότερα, από την πέμπτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1612/68 προκύπτει ότι αυτός σκοπεί την εξάλειψη των εμποδίων στην κινητικότητα των εργαζομένων, «ιδίως όσον αφορά το δικαίωμα του εργαζομένου να συνοδεύεται από την οικογένειά του και τις προϋποθέσεις ενσωματώσεως της οικογενείας αυτής στη χώρα υποδοχής».

23 Το δικαίωμα οικογενειακής επανενώσεως βάσει του άρθρου 10 του κανονισμού 1612/68 δεν παρέχει στα μέλη της οικογένειας διακινουμένων εργαζομένων δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, καθόσον η διάταξη αυτή παρέχει μάλλον ευεργέτημα στον διακινούμενο εργαζόμενο στην οικογένεια του οποίου ανήκει ο υπήκοος τρίτου κράτους (βλ., στο πλαίσιο του άρθρου 11 του κανονισμού 1612/68, απόφαση της 30ής Μαρτίου 2006, C-10/05, Mattern και Cikotic, Συλλογή 2006, σ. I-3145, σκέψη 25).

24 Επομένως υπήκοος τρίτου κράτους, μέλος της οικογενείας κοινοτικού εργαζομένου, μπορεί να επικαλεσθεί το δικαίωμα εγκαταστάσεως μαζί με τον εργαζόμενο μόνο στο κράτος μέλος όπου διαμένει ο εργαζόμενος αυτός.

25 Στο πλαίσιο του κανονισμού 1612/68, τα αποτελέσματα της άδειας διαμονής που χορηγούν οι αρχές ενός κράτους μέλους σε υπήκοο τρίτου κράτους ο οποίος είναι μέλος της οικογενείας κοινοτικού εργαζομένου περιορίζονται στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους.

26 Βάσει των προεκτεθέντων, στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο α΄, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, σε περίπτωση επιστροφής ενός κοινοτικού εργαζομένου στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, το κοινοτικό δίκαιο δεν επιβάλλει στις αρχές αυτού του κράτους να αναγνωρίσουν στον υπήκοο τρίτου κράτους, μέλος της οικογενείας του εργαζομένου αυτού, δικαίωμα εισόδου και διαμονής από το γεγονός και μόνον ότι, στο κράτος μέλος υποδοχής όπου ο τελευταίος ασκούσε μισθωτή δραστηριότητα, ο υπήκοος αυτός είχε ισχύουσα άδεια διαμονής εκδοθείσα βάσει του άρθρου 10 του κανονισμού 1612/68.

Επί του δευτέρου ερωτήματος και του τρίτου ερωτήματος, στοιχείο β)

27 Με τα ερωτήματα αυτά, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν, κατά την επιστροφή ενός εργαζομένου στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, αφού έχει ασκήσει μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος, υπήκοος τρίτου κράτους, μέλος της οικογενείας αυτού του εργαζομένου, έχει, βάσει του κοινοτικού δικαίου, δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου ο εργαζόμενος έχει την ιθαγένεια, χωρίς ο τελευταίος να ασκεί εκεί πραγματική και γνήσια δραστηριότητα. Το αιτούν

δικαστήριο ερωτά επίσης αν το γεγονός ότι ο υπήκοος τρίτου κράτους, προτού διαμείνει στο κράτος μέλος υποδοχής όπου ο εργαζόμενος άσκησε μισθωτή δραστηριότητα, δεν είχε δικαίωμα διαμονής στηριζόμενο στο εθνικό δίκαιο στο κράτος μέλος του οποίου ο τελευταίος έχει την ιθαγένεια, μπορεί να έχει επίπτωση στο δικαίωμα διαμονής του εν λόγω υπηκόου.

28 Προκαταρκτικά, πρέπει να υπομνησθεί ότι το δικαίωμα των πολιτών κράτους μέλους να διαμένουν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, χωρίς να ασκούν εκεί καμιά μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα δεν είναι άνευ όρων. Βάσει του άρθρου 18, παράγραφος 1, ΕΚ, το δικαίωμα διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών αναγνωρίζεται άμεσα σε κάθε πολίτη της Ενώσεως υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και των προϋποθέσεων που προβλέπονται από τη Συνθήκη και από τις διατάξεις που θεσπίστηκαν για την άσκησή του (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, αποφάσεις της 7ης Σεπτεμβρίου 2004, C-456/02, Trojani, Συλλογή 2004, σ. I-7573, σκέψεις 31 και 32, καθώς και της 19ης Οκτωβρίου 2004, C-200/02, Zhu και Chen, Συλλογή 2004, σ. I-9925, σκέψη 26).

29 Μεταξύ αυτών των περιορισμών και προϋποθέσεων, από το άρθρο 1, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 90/364 προκύπτει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν από τους πολίτες της Ενώσεως οι οποίοι δεν είναι οικονομικώς ενεργοί και επιθυμούν να απολαύουν του δικαιώματος διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών να διαθέτουν, για τους ίδιους και για τα μέλη της οικογένειά τους, υγειονομική ασφάλιση καλύπτουσα το σύνολο των κινδύνων στο κράτος μέλος υποδοχής, καθώς και επαρκείς πόρους ώστε να μην επιβαρύνουν, κατά τη διάρκεια της διαμονής τους, το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας αυτού του κράτους.

30 Το δικαίωμα διαμονής που απολαύουν τα μέλη της οικογενείας ενός πολίτη της Ενώσεως που δεν είναι οικονομικά ενεργός, βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 90/364, συνδέεται με εκείνο που ο πολίτης της Ενώσεως έχει δυνάμει του κοινοτικού δικαίου.

31 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεδομένου ότι ο R. R. L. Eind είναι Ολλανδός υπήκοος, δεν μπορεί να προβληθεί άρνηση στο δικαίωμά του διαμονής στο έδαφος του Βασιλείου των Κάτω Χωρών ούτε το δικαίωμα αυτό υπόκειται σε προϋποθέσεις.

32 Συγκεκριμένα, όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 101 έως 106 των προτάσεών του, το δικαίωμα του διακινούμενου εργαζομένου να επανέλθει και να διαμείνει στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, αφού έχει ασκήσει μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος, αναγνωρίζεται από το κοινοτικό δίκαιο, στον βαθμό που είναι αναγκαίο για τη διασφάλιση της πρακτικής αποτελεσματικότητας του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας που οι εργαζόμενοι αντλούν από το άρθρο 39 ΕΚ, καθώς και από τις διατάξεις που θεσπίστηκαν για την άσκηση του δικαιώματος αυτού, όπως οι διατάξεις του κανονισμού 1612/68. Μια τέτοια ερμηνεία επιβεβαιώνεται από την καθιέρωση της καταστάσεως του πολίτη της Ενώσεως που μέλλει να αποτελέσει τη θεμελιώδη κατάσταση των υπηκόων των κρατών μελών.

33 Η Ολλανδική και η Δανική Κυβέρνηση υποστήριξαν, με τις γραπτές τους παρατηρήσεις, ότι η προοπτική να μη μπορεί να συνεχίσει, κατά την επιστροφή του στο κράτος μέλος καταγωγής, μια οικογενειακή ζωή που ενδεχομένως δημιούργησε στο κράτος μέλος υποδοχής δεν είναι ικανή να αποτρέψει τον κοινοτικό υπήκοο από το να μετακινηθεί στο τελευταίο αυτό κράτος για να ασκήσει εκεί μισθωτή δραστηριότητα. Ειδικότερα, η Ολλανδική Κυβέρνηση υπογράμμισε το γεγονός ότι ο R. R. L. Eind δεν μπορούσε να αποτραπεί από το να ασκήσει την εν λόγω ελευθερία από την έλλειψη δυνατότητας για τη θυγατέρα του να διαμείνει μαζί του εφόσον επανέλθει στο κράτος καταγωγής του, στον βαθμό που η R. Eind, ήδη κατά τον χρόνο της μετακινήσεως αυτής, δεν είχε δικαίωμα διαμονής στις Κάτω Χώρες.

34 Η προσέγγιση αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

35 Ο υπήκοος κράτους μέλους μπορούσε να αποτραπεί από το να εγκαταλείψει το κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια προκειμένου να ασκήσει μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος άλλου κράτους μέλους αν δεν είχε τη βεβαιότητα ότι μπορεί να επανέλθει στο κράτος μέλος καταγωγής, ανεξάρτητα από την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας στο τελευταίο αυτό κράτος.

36 Το αποτρεπτικό αυτό αποτέλεσμα παράγεται επίσης, για τον ίδιο υπήκοο, από την προοπτική και μόνον ότι αυτός δεν θα είναι σε θέση να συνεχίσει, μετά την επιστροφή του στο κράτος μέλος καταγωγής, την κοινή ζωή με τους πλησιέστερους συγγενείς του, την οποία ενδεχομένως είχε αρχίσει λόγω γάμου ή οικογενειακής επανενώσεως, στο κράτος μέλος υποδοχής.

37 Τα εμπόδια για την οικογενειακή επανένωση είναι επομένως ικανά να θίξουν το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας το οποίο οι υπήκοοι των κρατών μελών αντλούν από το κοινοτικό δίκαιο, δεδομένου ότι η επιστροφή ενός κοινοτικού εργαζομένου στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια δεν μπορεί να θεωρηθεί ως καθαρά εσωτερική κατάσταση.

38 Επομένως, υπό περιστάσεις όπως οι της υποθέσεως της κύριας δίκης, η R. Eind έχει το δικαίωμα να εγκατασταθεί με τον πατέρα της, τον R. R. L. Eind, στις Κάτω Χώρες, έστω και αν αυτός έχει την ιδιότητά του μη οικονομικώς ενεργού πολίτη.

39 Το δικαίωμα αυτό υπόκειται στις προϋποθέσεις που καθορίζει το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού 1612/68, εφαρμοζόμενες κατ' αναλογία.

40 Έτσι, πρόσωπο το οποίο τελεί στην κατάσταση της R. Eind μπορεί να απολαύει του εν λόγω δικαιώματος εφόσον δεν έχει συμπληρώσει το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του ή εξακολουθεί να συντηρείται από τον πατέρα του.

41 Ένα τέτοιο συμπέρασμα δεν αναιρείται από το γεγονός ότι η R. Eind, πριν διαμείνει στο κράτος μέλος υποδοχής όπου ο πατέρας της ασκούσε μισθωτή δραστηριότητα, δεν είχε δικαίωμα διαμονής στηριζόμενο στο εθνικό δίκαιο στο κράτος μέλος του οποίου ο R. R. L. Eind έχει την ιθαγένεια.

42 Αντίθετα προς ό,τι υποστηρίζουν η Ολλανδική, η Δανική και η Γερμανική Κυβέρνηση, η έλλειψη δυνατότητας επικλήσεως ενός τέτοιου δικαιώματος δεν έχει επίπτωση στην αναγνώριση του δικαιώματος εισόδου και διαμονής ενός τέτοιου τέκνου, μέλους της οικογενείας κοινοτικού εργαζομένου, στο κράτος μέλος του οποίου ο τελευταίος είναι υπήκοος.

43 Πρώτον, η προϋπόθεση για ένα τέτοιο δικαίωμα δεν προκύπτει, άμεσα ή έμμεσα, από καμιά διάταξη του κοινοτικού δικαίου σχετική με το δικαίωμα διαμονής εντός της Κοινότητας των υπηκόων τρίτων χωρών μελών της οικογενείας κοινοτικών εργαζομένων. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση παραγώγου δικαίου στον τομέα της διακινήσεως και της διαμονής δεν μπορεί να ερμηνεύεται στενώς (βλ. μεταξύ άλλων, όσον αφορά τον κανονισμό 1612/68, αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 1985, 267/83, Diatta, Συλλογή 1985, σ. 567, σκέψεις 16 και 17, καθώς και της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-413/99, Baumbast και R, Συλλογή 2002, σ. I-7091, σκέψη 74).

44 Δεύτερον, μια τέτοια προϋπόθεση θα ήταν αντίθετη προς τον στόχο του κοινοτικού νομοθέτη ο οποίος αναγνώρισε τη σημασία του να εξασφαλιστεί η προστασία της οικογενειακής ζωής των υπηκόων των κρατών μελών προκειμένου να εξαλειφθούν τα εμπόδια για την άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών τις οποίες εγγυάται η Συνθήκη (αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 2002, C-60/00, Carpenter, Συλλογή 2002, σ. I-6279, σκέψη 38, και της 25ης Ιουλίου 2002, C-459/99, MRAX, Συλλογή 2002, σ. I-6591, σκέψεις 53).

45 Βάσει των προηγούμενων σκέψεων, στο δεύτερο ερώτημα και στο τρίτο ερώτημα, στοιχείο β), πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, κατά την επιστροφή εργαζομένου σε κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, αφού έχει ασκήσει μισθωτή δραστηριότητα εντός άλλου κράτους μέλους, υπήκοος τρίτου κράτους, μέλος της οικογενείας αυτού του εργαζομένου, έχει, βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού 1612/68, με κατ' αναλογία εφαρμογή της διατάξεως αυτής, δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου ο εργαζόμενος έχει την ιθαγένεια, έστω και αν ο τελευταίος δεν ασκεί εκεί πραγματική και γνήσια οικονομική δραστηριότητα. Το γεγονός ότι υπήκοος τρίτου κράτους που είναι μέλος της οικογενείας κοινοτικού εργαζομένου, προτού διαμείνει στο κράτος μέλος όπου ο τελευταίος άσκησε μισθωτή δραστηριότητα, δεν είχε δικαίωμα διαμονής

στηριζόμενο στο εθνικό δίκαιο στο κράτος μέλος του οποίου ο εν λόγω εργαζόμενος έχει την ιθαγένεια δεν έχει επίπτωση στην εκτίμηση του δικαιώματος του υπηκόου αυτού να διαμένει στο τελευταίο αυτό κράτος.

Επί του πρώτου ερωτήματος, στοιχείο β), του τρίτου ερωτήματος, στοιχείο α), και του τετάρτου ερωτήματος

46 Λαμβάνοντας υπόψη τις απαντήσεις που δόθηκαν στο πρώτο ερώτημα, στοιχείο α), στο δεύτερο ερώτημα και στο τρίτο ερώτημα, στοιχείο β), παρέλκει η απάντηση επί των λοιπών ερωτημάτων που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο.

Επί των δικαστικών εξόδων

47 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

1) Σε περίπτωση επιστροφής ενός κοινοτικού εργαζομένου στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, το κοινοτικό δίκαιο δεν επιβάλλει στις αρχές αυτού του κράτους να αναγνωρίσουν στον υπήκοο τρίτου κράτους,

μέλος της οικογενείας του εργαζομένου αυτού, δικαίωμα εισόδου και διαμονής από το γεγονός και μόνον ότι, στο κράτος μέλος υποδοχής όπου ο τελευταίος ασκούσε μισθωτή δραστηριότητα, ο υπήκοος αυτός είχε ισχύουσα άδεια διαμονής εκδοθείσα βάσει του άρθρου 10 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2434/92 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουλίου 1992.

2) **Κατά την επιστροφή εργαζομένου σε κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, αφού έχει ασκήσει μισθωτή δραστηριότητα εντός άλλου κράτους μέλους, υπήκοος τρίτου κράτους, μέλος της οικογενείας του εργαζομένου, έχει, βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1612/68, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 2434/92, με κατ' αναλογία εφαρμογή της διατάξεως αυτής, δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου ο εργαζόμενος έχει την ιθαγένεια, έστω και αν ο τελευταίος δεν ασκεί εκεί πραγματική και γνήσια οικονομική δραστηριότητα. Το γεγονός ότι υπήκοος τρίτου κράτους που είναι μέλος της οικογενείας κοινοτικού εργαζομένου, προτού διαμείνει στο κράτος μέλος όπου ο τελευταίος άσκησε μισθωτή δραστηριότητα, δεν είχε δικαίωμα διαμονής στηριζόμενο στο εθνικό δίκαιο στο κράτος μέλος του οποίου ο εν λόγω εργαζόμενος έχει την ιθαγένεια δεν έχει επίπτωση στην εκτίμηση του δικαιώματος του υπηκόου αυτού να διαμένει στο τελευταίο αυτό κράτος.**

(υπογραφές)